

Sygn.akt III AUa 383/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 maja 2013r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Barbara Orechwa-Zawadzka

Sędziowie: SO del. Piotr Prusinowski (spr.)

SA Dorota Elżbieta Zarzecka

Protokolant: Agnieszka Charkiewicz

po rozpoznaniu w dniu 14 maja 2013 r. w Białymstoku

sprawy z wniosku B. B. oraz G. B.

przeciwko Prezesowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

o ustalenie ustania ubezpieczenia społecznego rolników

na skutek apelacji wnioskodawczyni B. B., wnioskodawcy G. B. oraz Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

od wyroku Sądu Okręgowego Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku V Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 22 lipca 2011 r. sygn. akt V U 1336/10

I. zmienia zaskarżony wyrok i stwierdza, że ubezpieczenie społeczne rolników wobec G. B. w zakresie ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego, macierzyńskiego i emerytalno-rentowego nie ustało od dnia 1 kwietnia 2005 r. oraz oddala odwołanie w pozostałym zakresie,

II. oddala apelacje obu stron w pozostałym zakresie,

III. zasądza od Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Oddział (...) w B. na rzecz B. B. i G. B. kwoty po 450 zł (czteryście pięćdziesiąt złotych) tytułem zwrotu kosztów procesu za wszystkie instancje.

Sygn akt III AUa 383/13

UZASADNIENIE

Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego decyzją z dnia 17 sierpnia 2010 r. stwierdził ustanie ubezpieczenia społecznego rolników w zakresie ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego oraz emerytalno – rentowego G. B. od 1 kwietnia 2005 r., gdyż wnioskodawca w związku z prowadzoną jednocześnie działalnością gospodarczą nie przedłożył organowi rentowemu stosownego zaświadczenia z Urzędu Skarbowego o kwocie należnego podatku za rok 2004 rok.

G. B. i B. B. złożyli odwołanie od tej decyzji, wnosząc o jej zmianę i stwierdzenie, że nie ustalo ubezpieczenie społeczne rolników G. B., ponieważ o konieczności dostarczenia do KRUS zaświadczenia z Urzędu Skarbowego o kwocie należnego podatku za 2004 rok dowiedzieli się dopiero po otrzymaniu skarżonej decyzji.

Sąd Okręgowy Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku wyrokiem z dnia 22 lipca 2011 r. zmienił zaskarżoną decyzję i ustalił, że ubezpieczenie społeczne rolników G. B. w zakresie ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego i ubezpieczenia emerytalno – rentowego ustalo z dniem 1 lipca 2006 r. oraz oddalił odwołanie w pozostałym zakresie.

Sąd I instancji ustalił, że bezsporne było, iż płatnikiem składek na ubezpieczenie społeczne rolników jest odwołująca B. B., a odwołujący podlegał ubezpieczeniu społecznemu rolników jako domownik.

G. B. od 6 stycznia 2004 r. do 30 lipca 2010 r., na podstawie wpisu do ewidencji osób prowadzących działalność gospodarczą, prowadził pozarolniczą działalność gospodarczą w zakresie naprawy i eksploatacji pojazdów samochodowych. Ponadto od 16 czerwca 2008 r. do 20 czerwca 2009 r. w pełnym wymiarze czasu pracy pracował na podstawie umowy o pracę w charakterze elektryka samochodowego i w tych okresach podlegał ubezpieczeniom społecznym w ZUS. Jednocześnie odwołująca opłacała składkę na ubezpieczenie społeczne rolników, a od 15 października 2010 r. do 31 grudnia 2010 r. odwołujący wykonywał zatrudnienie na podstawie umowy zlecenia w (...) Przedsiębiorstwie (...) w charakterze elektromechanika.

Sąd Okręgowy wskazał, że informacja o konieczności składania oświadczenia o kontynuowaniu ubezpieczenia społecznego rolników była zawarta w decyzji KRUS o podleganiu ubezpieczeniu społecznemu rolników z dnia 11.09.2002r. Pouczenie to zostało zawarte w decyzji, która została wydana na 1,5 roku przed wejściem w życie zmiany ustawy od maja 2004 roku i nie może być potraktowane jako skuteczne wobec zmian stanu prawnego, jakie nastąpiły po 2.05.2004r. Nie zwalniało to jednakże odwołujących z obowiązku dbałości o własne sprawy, skoro G. B., jako domownik rolnika, zdecydował się na prowadzenie działalności gospodarczej.

Sąd I instancji wskazał, że KRUS-owi znany był fakt prowadzenia działalności gospodarczej przez G. B., skoro pracownik tego organu na zapytanie ZUS w 2005 r. w celu ustalenia obowiązku opłacania składek z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej poinformował o podleganiu ubezpieczeniu społecznemu rolników. Ponadto w oświadczeniu z dnia 05.08.2010 r. odwołujący podał, że nie był świadomy, iż należy składać oświadczenie (k.123).

Sąd Okręgowy stwierdził, że w związku z prowadzoną od 6.01.2004 r. działalnością gospodarczą G. B. podlegał opodatkowaniu na zasadach ogólnych, a nie ryczałtowo. Wynika to z pisma Urzędu Skarbowego w B. z dnia 13.04.2011 r. Zmiany w ustawie o ubezpieczeniu społecznym rolników wprowadzone z dniem 2.05.2004 r. dotyczyły rolników, którzy w związku z prowadzoną działalnością rolniczą byli opodatkowani w sposób ryczałtowy. W związku z powyższym G. B. był zobowiązany do stosowania przepisów o składaniu w KRUS zaświadczeń o podatku dopiero wraz z wejściem w życie kolejnej zmiany ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, tzn. od dnia 24.08.2005 r. Jest to konsekwencją przyjęcia przez Trybunał Konstytucyjny, że art. 5a ust. 2 i 6 nie powinny być stosowane do rolników, którzy prowadzili pozarolniczą działalność gospodarczą będąc opodatkowanymi na zasadach ogólnych.

Sąd Okręgowy przyjął, w oparciu o wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 3.10.2006 r.(III AUa 737/06), że złożenie przez osoby, które prowadziły pozarolniczą działalność gospodarczą, będąc opodatkowanymi na zasadach ogólnych w 2004 r. wymaganego zaświadczenia - nie może powodować dla tych osób negatywnych konsekwencji prawnych w postaci wyłączenia z ubezpieczenia rolniczego. W tej sytuacji w świetle wyroków Trybunału Konstytucyjnego również opóźnione złożenie takiego zaświadczenia nie może wywoływać dla tych osób negatywnych konsekwencji. Dlatego w stosunku do osób, które prowadziły pozarolniczą działalność gospodarczą, będąc opodatkowanymi na zasadach ogólnych, obowiązek składania zaświadczenia o podatku dochodowym powstał z dniem wejścia w życie zmiany ustawy, czyli z dniem 24.08.2005 r. Ponieważ zgodnie z ustawą w brzmieniu wprowadzonym z dniem 24.08.2005 r., zaświadczenie o kwocie należnego podatku dochodowego od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej należało składać do dnia 31 maja każdego roku podatkowego, tak więc G. B.

mógł spełnić ten obowiązek po raz pierwszy dopiero w dacie 31.05.2006 r. i dopiero od dnia 1.07.2006 r. KRUS mógł stwierdzić ustanie ubezpieczenia społecznego G. B..

W rezultacie Sąd Okręgowy uznał odwołanie za uzasadnione częściowo, a mianowicie poprzez stwierdzenie, że ubezpieczenie emerytalno – rentowe G. B. ustało z dniem 1 lipca 2006 roku.

Apelację od powyższego wyroku wnieśli G. B. i B. B., zaskarżając go w części, w której Sąd Okręgowy oddalił odwołanie, tzn. w zakresie, w którym Sąd uznał, że ubezpieczenie społeczne rolników G. B. w zakresie ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego oraz ubezpieczenia emerytalno – rentowego ustało już z dniem 1 lipca 2006 r.

Apelujący zarzucili zaskarżonemu wyrokowi:

- naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 3a oraz art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, poprzez błędne uznanie, że ubezpieczenie społeczne rolników G. B. w zakresie ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego oraz ubezpieczenia emerytalno-rentowego ustało już z dniem 1 lipca 2006.

- naruszenie przepisów prawa procesowego, tj. art. 233 kpc poprzez dokonanie dowolnej, zamiast swobodnej oceny dowodów, objawiającej się w jednostronnej, korzystnej jedynie dla organu rentowego ocenie materiału dowodowego oraz pominięcie dowodów świadczących o poinformowaniu KRUS przez G. B., iż pomimo rozpoczęcia działalności gospodarczej chce on nadal podlegać ubezpieczeniu rolników, co skutkowało błędnym uznaniem przez Sąd, iż ubezpieczenie społeczne rolników G. B. w zakresie ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego oraz emerytalno – rentowego ustało z dniem 1 lipca 2006 r.

- sprzeczność istotnych ustaleń Sądu z treścią zebranego materiału dowodowego poprzez przyjęcie, że ubezpieczenie społeczne rolników G. B. w zakresie ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego oraz emerytalno – rentowego ustało z dniem 1 lipca 2006 r.

Apelujący wniósł o:

- zmianę zaskarżonego wyroku i uwzględnienie odwołania w całości,

- zasądzenie kosztów według norm przepisanych; ewentualnie przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpatrzenia i orzeczenie o kosztach postępowania odwoławczego.

Apelację wniósł również organ rentowy, zaskarżając go w części co do punktu I oraz zarzucając mu:

1) naruszenie prawa materialnego, a w szczególności:

- art. 5a ust. 1 pkt 1 oraz ust. 5 i 7 w brzmieniu obowiązującym po zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników ustawą z dnia 2 kwietnia 2004 r. przez błędną wykładnię tego przepisu polegającą na przyjęciu, że obowiązek składania zaświadczenia o kwocie należnego podatku dochodowego od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej powstał dopiero w dacie 31 maja 2006 r., i dlatego ustanie ubezpieczenia społecznego rolników można stwierdzić od tej daty;

- art. 7 ust. 1 i 16 ust. 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników poprzez błędne niezastosowanie tych przepisów i objęcie odwołującego ubezpieczeniem społecznym rolników również w okresie podlegania innemu ubezpieczeniu społecznemu;

2) naruszenie przepisów postępowania, a w szczególności art. 75 §2 kpa poprzez błędne niezastosowanie tego przepisu w sytuacji, gdy art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników wymaga urzędowego potwierdzenia wysokości podatku zaświadczeniem Urzędu Skarbowego.

Organ rentowy wniósł o: zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania w całości.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku wyrokiem z dnia 24 stycznia 2012 r. zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że oddalił odwołanie od decyzji Prezesa KRUS z dnia 17 sierpnia 2010 r. Sąd ten oddalił równocześnie apelację wnioskodawców.

Sąd drugiej instancji powołał się na wyłączenie z obowiązku rolniczego ubezpieczenia społecznego osób spełniających warunki do objęcia innym ubezpieczeniem społecznym (art. 7 ust. 1 i art. 16 ust. 3 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (tj. Dz. U. 2008 r. nr 50 poz. 291). Wskazał, że zasada ta znajduje potwierdzenie w stanowisku orzecznictwem, zgodnie z którym wcześniejsze podleganie przez rolnika ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej wyklucza objęcie rolniczym ubezpieczeniem społecznym na podstawie art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 lipca 2006 r., III UK 46/2006r., OSNP 2007/15-16 poz. 233). Wyjątkiem od tej zasady jest wspomniany art. 5a ust. 1 w/w ustawy, który statuuje sytuację osób takich jak skarżący, tj. rolników jednocześnie prowadzących działalność gospodarczą. Początkowo art. 5a w/w ustawy (tj. Dz.U.1998.7.25) w brzmieniu obowiązującym w dacie 6.01.2004 r. - rozpoczęcia wykonywania działalności gospodarczej przez skarżącego, wskazywał, że rolnik lub domownik, który podlegając ubezpieczeniu w pełnym zakresie z mocy ustawy, nieprzerwanie co najmniej 1 rok, podejmował pozarolniczą działalność gospodarczą nie będąc pracownikiem i nie pozostając w stosunku służbowym, podlegał nadal temu ubezpieczeniu. Rolnik lub domownik mógł podlegać innemu ubezpieczeniu społecznemu wówczas, gdy złożył Zakładowi lub Kasie oświadczenie, że chce podlegać innemu ubezpieczeniu społecznemu z tytułu pozarolniczej działalności gospodarczej, o ile spełniał w tym zakresie warunki określone w odrębnych przepisach. Sąd podkreślił, że G. B. rozpoczął prowadzenie działalności gospodarczej od dnia 6.01.2004 r., w tej dacie podlegał on zatem ubezpieczeniu społecznemu rolników od ponad roku, zgodnie z wówczas obowiązującym art. 5a w/w ustawy. Jednakże nie tylko, nie złożył on organowi rentowemu oświadczenia o chęci podlegania innemu ubezpieczeniu społecznemu z tytułu pozarolniczej działalności gospodarczej, ale i w ogóle nie poinformował tego organu o rozpoczęciu prowadzenia działalności gospodarczej.

Sąd Apelacyjny argumentował, że przepis art. 5a ust. 1 w/w ustawy został zmieniony na mocy art. 1 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2004 r., nr 91 poz. 873) i od dnia 2.05.2004 r. obowiązywał w innym brzmieniu. Podkreślił, że wbrew stanowisku B. i. W. B. KRUS nie miał obowiązku inicjującego pouczenia ich o treści powyższego przepisu, tym bardziej, że nie posiadał informacji od G. B. o rozpoczęciu z dniem 6.01.2004 r. prowadzenia działalności gospodarczej. Wnioskodawca miał zatem obowiązek poinformowania KRUS o rozpoczęciu prowadzenia działalności gospodarczej oraz przedłożenia do dnia 14 lutego 2005 r. zaświadczenia właściwego organu podatkowego o wysokości należnego podatku dochodowego od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej za miniony rok. Jednakże nie uczynił tego, stąd ubezpieczenie społeczne rolników w jego przypadku ustało z końcem kwartału, w którym powinien złożyć wymagane zaświadczenie. Prezes KRUS w ramach zaskarżonej decyzji, prawidłowo zatem stwierdził ustanie ubezpieczenia społecznego rolników G. B. od dnia 1.04.2005 r.

Sąd Apelacyjny dodatkowo podkreślił, że rolnik, który nie zawiadomi organu rentowego o podjęciu działalności gospodarczej i nie złoży oświadczenia przewidzianego w art. 5a ust. 1 pkt 1 w ustawowym terminie, przestaje podlegać ubezpieczeniu społecznemu rolników ex lege. Decyzja deklarująca ten fakt nie ma skutku wstecznego. Nie może też wywoływać skutku na przyszłość (ex nunc) z tego oczywistego powodu, że sama żadnych skutków nie wywołuje. W tych okolicznościach bezprzedmiotowe jest odwoływanie się do poglądu wyrażonego w wyroku z dnia z dnia 11 maja 2005 r., III UK 28/2005 (OSNP 2005 nr 23, poz. 380 z glosą Jarosława Jankowiaka, OSP 2006 nr 5, poz. 60), w którym Sąd Najwyższy rozważał osobny problem ustania stosunku ubezpieczeniowego w przypadku jego powstania na podstawie wadliwej decyzji instytucji ubezpieczeniowej i ponoszenia przez instytucję ubezpieczeniową ryzyka błędu polegającego objęciem ubezpieczeniem osoby fizycznej, która w świetle prawa nie spełnia warunków do uzyskania statusu ubezpieczonego.

Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 27 listopada 2012 r. uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Apelacyjnemu w Białymstoku do ponownego rozpoznania. W rozważaniach stwierdził, że rolnik lub domownik, który podjął pozarolniczą działalność gospodarczą przed dniem 2 maja 2004 r. nadal podlegał ubezpieczeniu rolniczemu. Nie był on zobowiązany do składania w KRUS oświadczenia o wyborze tego ubezpieczenia. Po nowelizacji przepisu art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników postawiono jednak nowy warunek pozostania w ubezpieczeniu rolniczym. Był nim obowiązek udokumentowania do dnia 30.09.2004 r. formy opodatkowania i wykazania wysokości należnego podatku za 2003 r. Sąd Najwyższy podkreślił, że w wyrokach z dnia 13 marca 2006 r. i dnia 18 lipca 2006 r. Trybunał Konstytucyjny ocenił regulację zawartą w art. 5 ustawy z dnia 2.04.2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. Nr 91, poz. 873) jako niezgodną z Konstytucją. Niezgodność ta dotyczyła wyłączenia rolników z ubezpieczenia społecznego ze względu na formę opodatkowania i wysokość podatku należnego za 2003 r. Usunięcie stanu niezgodności z Konstytucją nastąpiło przez wprowadzenie od dnia 24 sierpnia 2005 r. do ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. nowego brzmienia art. 5a., w którym przewidziano możliwość ponownego objęcia ubezpieczeniem rolniczym na wniosek, po wykazaniu w terminie do dnia 31 grudnia 2005 r., że należny podatek dochodowy od pozarolniczej działalności gospodarczej za 2004 r. nie przekroczył kwoty 2.528 zł. Sąd Najwyższy argumentował, że wprowadzona nowelizacja utrzymała równocześnie w mocy art. 5 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. w zakresie skutku wyłączenia z ubezpieczenia społecznego rolników z innych przyczyn. Podkreślono również, że termin 30 września 2004 r. wyznaczony do złożenia oświadczenia i udokumentowania uprawnień nie podlega przywróceniu. W uzasadnieniu podkreślono, że nie jest wykluczone stwierdzenie, że subiektywną przyczyną nieudokumentowania zasad podatkowych z 2003 r. był brak świadomości co do zasadniczych zmian reguł ubezpieczenia obowiązujących od dnia 2 maja 2004 r. W tym kontekście Sąd Najwyższy przyjął, że niewiedza wnioskodawców o konieczności podjęcia czynności określonych w art. 5 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. nie została podważona przez KRUS. Nie podzielono również zapatrywania, że rolniczy organ rentowy nie miał obowiązku indywidualnego powiadomienia rolników o konieczności udokumentowania formy opodatkowania oraz wysokości podatku, a także o skutku jego niezachowania. Dało to podstawę do postawienia tezy, że nie złożenie przez rolnika prowadzącego działalność pozarolniczą w dniu 2 maja 2004 r. oświadczenia wyrażającego wolę pozostania w ubezpieczeniu rolniczym, nie stało się podstawą ustania obowiązkowego ubezpieczenia rolniczego, jeżeli Kasa nie skierowała do niego informacji o znaczeniu prawnym terminu wyznaczonego na dzień 30.09.2004 r. i o koniecznych czynnościach wymaganych w związku z pozostaniem w ubezpieczeniu rolniczym po dniu 1 października 2004 r.

Sąd Apelacyjny po ponownym rozpoznaniu sprawy zważył:

Apelacje wnioskodawców i organu rentowego po części są zasadne. Przyjęcie takiego rozwiązania nie jest zrozumiałe bez wglądu w aspekt materialnoprawny i procesowy sprawy. Jasne jest, że oba ujęcia pozostają względem siebie w ścisłym związku. Analiza zaskarżonej decyzji, odwołania (wraz z jego sprecyzowaniem dokonany w trakcie postępowania sądowego) oraz wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku skłania do postawienia pytania, czy czynności te pod względem zakreślonej tematyki pozostają kompatybilne. Wnioskodawcy, a za nim Sąd pierwszej instancji, odczytali decyzję Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego w ujęciu temporalnym. Założyli oni, że organ rentowy rozstrzygał o podleganiu ubezpieczeniu w okresie od dnia 1 kwietnia 2005 r. do dnia wydania decyzji. Teza ta nie jest klarowna. Nie można pominąć kontekstu normatywnego oraz językowego brzmienia sentencji decyzji (jak również treści jej uzasadnienia). Miarodajna dla oceny sensu decyzji jest zmiana przepisu art. 5a ust 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, dokonana na mocy art. 1 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2004 r., nr 91 poz. 873). Nie można również utracić z pola uwagi, że przepis art. 5 tej ustawy odnosił się do rolników, którzy w dniu 2 maja 2004 r. prowadzili równocześnie działalność rolniczą i pozarolniczą. Wprowadzony ustawą z dnia 2 kwietnia 2004 r. mechanizm konwersji polegał na tym, że zastrzeżono nowe warunki uzależniające podleganie ubezpieczeniu rolniczemu wobec osób podejmujących działalność gospodarczą. Oprócz klauzuli uprzedniego podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników i wtórnego nie podlegania innemu ubezpieczeniu społecznemu zastrzeżono, że wybór ubezpieczenia rolniczego uzależniony jest od spełnienia wymogu podatkowego. Dodatkowo ustawodawca uzależnił wybór ubezpieczenia od zachowania terminów przeznaczonych do złożenia oświadczeń o kontynuowaniu ubezpieczenia rolniczego oraz o wysokości podatku dochodowego należnego z racji prowadzonej

działalności gospodarczej za poprzedni rok. Ma to istotne znaczenie, jeżeli weźmie się pod uwagę, że sytuacja prawna rolnika w ujęciu temporalnym może się zmieniać. Wynika to stąd, że wybór rodzaju ubezpieczenia nie ma charakteru jednorazowego. Wręcz przeciwnie ustawodawca przyjął roczną sekwencję ocenną. Przyjęcie takiego rozwiązania wydaje się zrozumiałe, jeżeli zważyć, że korzystanie z preferencyjnego ubezpieczenia społecznego rolników zostało zastrzeżone jedynie dla rolników, którzy w niewielkim zakresie podejmują działalność gospodarczą (Wyrok SN z dnia 27.09.2006 r., I UK 75/06, OSNP 2007, nr 19-20, poz. 285.).

Postrzeganie treści zaskarżanej decyzji przez ten przyzmat prowadzi do wniosku, że organ rentowy odniósł się wyłącznie do kwestii podlegania ubezpieczeniu rolniczemu od dnia 1 kwietnia 2005 r. Nie ocenił, czy w późniejszym okresie wnioskodawca ponownie nabył prawo do tego ubezpieczenia. W decyzji z dnia 17 sierpnia 2010 r. wyraźnie zastrzeżono, że punktem odniesienia jest „stwierdzenie ustania ubezpieczenia społecznego rolników od dnia 1 kwietnia 2005 r.” Biorąc pod uwagę argumenty przytoczone w uzasadnieniu decyzji (nie przedłożenie przez wnioskodawcę zaświadczenia z Urzędu Skarbowego o kwocie należnego podatku za rok 2004 rok.) staje się jasne, że wolą organu rentowego było wyłącznie przesądzenie, czy wobec ubezpieczonego nastąpił skutek w postaci ustania ubezpieczenia. Efekt ten powinien być postrzegany w ujęciu punktowym (ustanie ubezpieczenia od dnia 1 kwietnia 2005 r.). Zapatrywanie takie koresponduje z mechanizmem zmian wprowadzonych przez ustawodawcę ustawą z dnia 2 kwietnia 2004 r. Odkodowanie tą optyką sensu prawnego zaskarżonej decyzji jest usprawiedliwione również innymi powodami. Nie można pominąć, że w trakcie postępowania administracyjnego nie analizowano, czy wnioskodawca w późniejszym okresie przestał podlegać ubezpieczeniu społecznemu rolników, czy też czy ponownie został nim objęty. Wyrazem tego jest ujawnienie w trakcie postępowania sądowego, że w późniejszym okresie wnioskodawca nawiązał stosunek pracy, co przewartościowało jego sytuację ubezpieczeniową.

Rozważania te mają znaczenie, jeżeli uwzględni się kontrolno – rozpoznawczy wymiar postępowania sądowego w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych. Przedmiotem spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych jest prawo do świadczeń albo określenie sytuacji prawnej podmiotów uczestniczących w relacji ubezpieczeniowej (T. Zieliński, Ubezpieczenia społeczne pracowników, Warszawa – Kraków 1994, s. 173.). W obu przypadkach rozstrzygnięcia, tak organu rentowego, jak i sądu, mają charakter deklaracyjny. Potwierdzają prawnie istniejący stan rzeczy. Ustawodawca warunkuje prawo do świadczenia od ziszczenia się ustawowych przesłanek. Spełnienie ustawowych wymogów może nastąpić w różnym czasie, w tym także po wydaniu decyzji przez organ rentowy. Podobnie, ustalenie sytuacji prawnej podmiotów uczestniczących w relacji ubezpieczenia społecznego może być odmienne, zważywszy na datę dokonania oceny. W obu kategoriach spraw wpływ czasu może spowodować dekompozycję w zakresie okoliczności mających znaczenie dla rozstrzygnięcia. Ustawodawca zestawiając odmienne rodzaje postępowań (administracyjne i sądowe), przypisał sądowi funkcję kontrolną nad wcześniejszym rozstrzygnięciem organu rentowego. Z punktu widzenia tego organu dochodzi do przekształcenia jego roli, z podmiotu decyzyjnego (postępowanie administracyjne), na pozycję jednej ze strony (postępowanie sądowe). Istotą postępowania w tej kategorii spraw jest w konsekwencji konieczność zachowania swoistej instancyjności. W pierwszej kolejności sytuacja ubezpieczonego jest oceniany przez organ rentowy, a dopiero następnie podlega kontroli sądu. Sekwencja ta zmusza do podkreślenia, że postępowanie sądowe ma charakter wtórny do pierwotnego trybu postępowania przed organem rentowym. W rezultacie sąd nie może we własnym zakresie ustalać sytuacji prawnej ubezpieczonych (B. Wagner, Postępowanie w sprawach emerytalno – rentowych, Gdańskie Studia Prawnicze 2000, t. VI, pod red. U. Jackowiak, s.141). Kontrolna rola sądu musi korespondować z zakresem rozstrzygnięcia dokonanego w decyzji administracyjnej. Organ rentowy dokonując rozstrzygnięcia odnosi się do aktualnego stanu prawnego oraz bierze pod uwagę znany stan faktyczny i dowodowy. Wskazane okoliczności identyfikują decyzję organu rentowego. Rola kontrolna sądu koncentruje się na ocenie stanu rzeczy stanowiącej podstawę wydanej wcześniej decyzji.

Jednocześnie należy podkreślić, że postępowanie przed sądem ma charakter rozpoznawczy. Sąd nie ma uprawnień kasatoryjnych (poza nielicznymi wyjątkami), co oznacza odejście od bezpośredniej kontroli sądowej decyzji rentowych (K. Kolasiński, Rozpoznawanie spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych, Warszawa 1989, s. 116). Zasadniczym celem postępowania przed sądem jest merytoryczne rozstrzygnięcie o żądaniach strony, co do których powstał spór (Wyrok SN z 10.05.1996 r., II URN 1/96, OSNAPIUS 1996, nr 21, poz. 324). W tym ujęciu podkreśla się, że wady postępowania

przed organem rentowym nie uzasadniają zmiany decyzji rentowej (A. Kisielewicz, Świadczenia z ubezpieczenia społecznego przyznawane w drodze wyjątku, PUSiG Nr 8/2001, s. 12, R. Babińska, Wzruszalność prawomocnych decyzji rentowych, Warszawa 2007, s. 35).

Występowanie w postępowaniu sądowym w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych funkcji kontrolnej i rozpoznawczej implikuje konieczność rozważenia ich wpływu na rozstrzygnięcie sądowe. Pierwsza funkcja została ograniczona jedynie do materialnoprawnej oceny legalności decyzji administracyjnej. Druga została zdeterminowana przedmiotem i zakresem decyzji organu rentowego. W rezultacie postępowanie sądowe względem postępowania administracyjnego jest z jednej strony jego kontynuacją, zaś z drugiej nie można pominąć jego odrębności. Funkcja rozpoznawcza postępowania sądowego zawiera w sobie element odrębności i niezależności od wcześniejszego rozstrzygnięcia organu rentowego. Należy jednak zaakcentować, że odrębność ta nie może wychodzić poza ramy określone przez organ rentowy. Zabieg taki pozostaje bowiem w opozycji do kontrolnego wymiaru postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych.

Sumą powyższych rozważań jest wniosek, że rozstrzygnięcie zawarte w wyroku Sądu pierwszej instancji jest wadliwe. Zmiana zaskarżonej decyzji polegająca na ustaleniu, że ubezpieczenie społeczne rolników G. B. ustało z dniem 1 lipca 2006 r. (i jednocześnie oddalenie odwołania w pozostałym zakresie) zważywszy na reguły kontroli instancyjnej zmusza do dwóch konstatacji. Po pierwsze, rozstrzygnięcie Sądu nie całkiem konweniuje z zakresem tematycznym wyznaczonym przez organ rentowy. Po drugie, stosując wnioski a similia (na podstawie relacji zachodzącej między treścią decyzji i wyroku) można dojść do przekonania, że Sąd pierwszej instancji przesądził, że wnioskodawca podlegał ubezpieczeniu społecznemu rolników w okresie od dnia 1 kwietnia 2005 r. do dnia 1 lipca 2006 r. Założenie takie możliwe, że jest słuszne, jednak nie odnajduje się w funkcji kontrolnej postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych. Konieczność zachowania synchronizacji tematycznej decyzji i wyroku sądu, przy założeniu, że w postępowaniu apelacyjnym punktem odniesienia jest rozstrzygnięcie Sądu pierwszej instancji, zmusza do skorygowania wyroku z dnia 22 lipca 2011 r. Apelacja organu rentowego jest trafna tylko o tyle, że na obecnym etapie procedowania Sąd Okręgowy w Białymstoku nie mógł przesądzić wprost, ani pośrednio, kwestii podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników do dnia wydania decyzji. Znaczenie miało jedynie to, czy wnioskodawca został wyłączony z mocy prawa z ubezpieczenia od dnia 1 kwietnia 2005 r., w związku z wprowadzeniem unormowania zawartego w ustawie z dnia 2 kwietnia 2004 r. (przy uwzględnieniu przytoczonych przez SN orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego i nowelizacji tej ustawy). Kierunek wniosków apelacyjnych nakreślony przez organ rentowy umożliwił fragmentaryczne wzruszenie rozstrzygnięcia Sądu pierwszej instancji. Skarżący wnosił o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania w całości, a zatem również w części przyjmującej, że ubezpieczenie społeczne wnioskodawcy ustało dopiero w dniu 1 lipca 2006 r. (a nie już w dniu 1 kwietnia 2005 r.). Skutkiem uwzględnienia apelacji KRUS w tej części jest częściowe oddalenie środka zaskarżenia wnioskodawców. Zrozumienie tego składnika rozstrzygnięcia Sądu Apelacyjnego wymaga nakreślenia powstałej specyficznej sytuacji procesowej. Po pobieżnej analizie relacji zachodzącej między wyrokiem Sądu Okręgowego w Białymstoku a apelacją wnioskodawców może się wydawać, że skarżący objął zaskarżeniem okres po dniu 1 lipca 2006 r. Zaakceptowanie takiego spostrzeżenia uzasadniałoby oddalenie apelacji wnioskodawców w całości. Bardziej wnikliwa analiza apelacji złożonej przez wnioskodawców skłania do odmiennych wniosków. Sensu prawnego środka zaskarżenia nie można weryfikować bez umiejscowienia go w realiach procesowych sprawy. Przedstawiony częściowy brak komunikatywności zachodzący między zaskarżoną decyzją a wyrokiem Sądu pierwszej instancji ma to znaczenie, że apelację wnioskodawców należy postrzegać dwuwymiarowo. Po pierwsze, jako odnoszącą się do podstawowego wektora, jaki zachodzi między decyzją a odwołaniem. W tym aspekcie zrozumiałe jest, że wnioskodawcy nie zgadzają się z tym, że ubezpieczenie społeczne rolników G. B. ustało od dnia 1 kwietnia 2005 r. Niejednoznaczne sformułowanie użyte przez Sąd Okręgowy w Białymstoku w zaskarżonym wyroku sprawia, że rozstrzygnięcie w tym zakresie nie jest w pełni klarowne. Oznacza to, że ta wadliwość, zachodząca na osi decyzja – wyrok, może podlegać kontroli instancyjnej. Po drugie, zakresem zaskarżenia wnioskodawców objęto z pewnością okres podlegania ubezpieczeniu po dniu 1 lipca 2006 r. Rozgraniczenie to ma dwójakie znaczenie. Przyjmując, że przedmiotem decyzji z dnia 17 sierpnia 2010 r. było wyłącznie przesądzenie, czy ubezpieczenie wnioskodawcy ustało od dnia 1 kwietnia 2005 r., zrozumiałe jest, że apelację ubezpieczonych należało oddalić w zakresie odnoszącym się do okresu od dnia 1 lipca 2006 r. Wynika to stąd, że okres

ten nie był diagnozowany przez KRUS. Odwołując się do zakresu funkcji kontrolnej sądu ubezpieczeń społecznych staje się zrozumiałe, że Sąd Apelacyjny nie mógł wydać rozstrzygnięcia co do postulowanego okresu (zob. wyrok SN z dnia 9.04.2008 r., II UK 267/07, Lex nr 469168). Apelacja wnioskodawców w tym zakresie podlegała zatem oddaleniu. Inaczej jest przy rozstrzygnięciu czy ubezpieczenie G. B. ustało od dnia 1 kwietnia 2005 r.

Uporządkowanie wymiaru procesowego sprawy pozwala na skoncentrowanie się na zasadniczym temacie. Złożony zabieg eksplikatywny, którym posłużył się Sąd pierwszej instancji w sentencji rozstrzygnięcia sprawy, że apelacje organu rentowego i wnioskodawców są przeciwstawne. Jest tak, jeżeli za punkt odniesienia przyjmie się rzeczywisty zakres wyznaczony przez decyzję z dnia 17 sierpnia 2010 r. W tym kontekście należy zauważyć, że argumenty zawarte w apelacjach stron zdezaktualizowały się z uwagi na związanie Sądu Apelacyjnego wykładnią dokonaną w sprawie przez Sąd Najwyższy (art. 398²⁰ k.p.c.). Weryfikując rozważania zaprezentowane przez Sąd Najwyższy można zaakcentować trzy założenia interpretacyjne. Po pierwsze, przyjęto, że przed wejście w życie ustawy nowelizującej z dnia 2 maja 2004 r. rolnik lub domownik, który podjął pozarolniczą działalność gospodarczą, nadal podlegał ubezpieczeniu rolniczemu. Nie był zobowiązany do składania w KRUS oświadczenia o wyborze tego ubezpieczenia. Po drugie, kontestowano pogląd, że rolniczy organ rentowy nie miał obowiązku indywidualnego powiadomienia rolników o konieczności udokumentowania formy opodatkowania oraz wysokości podatku, a także o skutku jego niezachowania. Po trzecie, podkreślono, że nie złożenie przez rolnika prowadzącego działalność pozarolniczą w dniu 2 maja 2004 r. oświadczenia wyrażającego wolę pozostania w ubezpieczeniu rolniczym, nie stało się podstawą ustania obowiązkowego ubezpieczenia rolniczego, jeżeli Kasa nie skierowała do niego informacji o znaczeniu prawnym terminu wyznaczonego na dzień 30.09.2004 r. i o koniecznych czynnościach wymaganych w związku z pozostaniem w ubezpieczeniu rolniczym po dniu 1 października 2004 r.

Odnosząc te wiążące zapatrywania do realiów faktycznych i prawnych sprawy jest pewne, że wnioskodawca G. B. przestałby być ubezpieczony w KRUS jedynie wówczas, jeżeli podatek za 2004 r. przekroczyłby kwotę 2.528 zł. W postępowaniu apelacyjnym złożył on zaświadczenie wydane przez naczelnika urzędu podatkowego, z którego wynika, że należny podatek dochodowy od pozarolniczej działalności gospodarczej za 2004 r. nie przekroczył wskazanej kwoty. Za Sądem Najwyższym należy powtórzyć, że deklarowana przez wnioskodawcę niewiedza o konieczności zachowania terminu do podjęcia czynności określonej w art. 5 ust 1 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. nie została skutecznie zakwestionowana przez KRUS. Oznacza to, jak argumentuje Sąd Najwyższy, że nie upłynął jeszcze termin na dostarczenie dokumentów obrazujących opodatkowanie wnioskodawcy w roku 2004 r. z racji prowadzonej pozarolniczej działalności.

Transponując powyższe rozważania na grunt zarzutów apelacyjnych zgłoszonych przez organ rentowy należy zauważyć, że abstrahują one od istoty sprawy. Uwzględniając, że G. B. rozpoczął działalność gospodarczą w styczniu 2004 r. zrozumiałe staje się, że nie może mieć do niego zastosowanie przepis art. 5 a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, według wersji wprowadzonej ustawą z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych innych ustaw. Jego sytuacja prawna została uregulowana przepisem art. 5 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. Zgodnie z jego treścią rolnik lub domownik, prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą lub współpracujący przy prowadzeniu tej działalności, podlegający ubezpieczeniu społecznemu rolników w dniu wejścia w życie ustawy (2 maja 2004 r.), był zobowiązany, w terminie do dnia 30 września 2004 r. udokumentować Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, w jakiej formie jest opodatkowana prowadzona przez niego pozarolnicza działalność gospodarcza lub działalność, przy której jest osobą współpracującą. Paragraf 2 tego przepisu przewidywał, że rolnik lub domownik zostaje wyłączony z ubezpieczenia z końcem trzeciego kwartału 2004 r., jeżeli z dokumentu, wymienionego w ust. 1 wynika, że prowadzona przez niego pozarolnicza działalność gospodarcza lub działalność, przy której prowadzeniu jest osobą współpracującą, jest opodatkowana na zasadach innych, niż określone w przepisach o zryczałtowanym podatku dochodowym lub należny za ubiegły rok podatek przekroczył kwotę 2.528 zł. Z kolei paragraf 3 zastrzegł, że niedostarczenie dokumentów, wymienionych w ust. 1, powoduje ustanie ubezpieczenia z końcem trzeciego kwartału 2004 r. Na skutek przytoczonych przez Sąd Najwyższy orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego represywny charakter tego przepisu został ograniczony. Znalazło to wyraz w art. 5a ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. (wprowadzonym do obrotu prawnego z dniem 24

sierpnia 2005 r. ustawą z dnia 1 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz niektórych innych ustaw Dz. U. Nr 150, poz. 1248). Według jego treści rolnikowi lub domownikowi, prowadzącym pozarolniczą działalność gospodarczą lub współpracującym przy prowadzeniu tej działalności, którzy na podstawie art. 5 ust. 2 zostali wyłączeni z ubezpieczenia z dniem 1 października 2004 r., z uwagi na formę opodatkowania pozarolniczej działalności gospodarczej, przywraca się prawo do podlegania temu ubezpieczeniu, jeżeli należny podatek dochodowy od pozarolniczej działalności gospodarczej za 2004 r. nie przekroczył kwoty 2.528 zł. Rolnikowi lub domownikowi, o którym mowa w ust. 1 i 2, prawo do podlegania ubezpieczeniu przywraca się na wniosek złożony do dnia 31 grudnia 2005 r. (ze skutkiem na pierwszy dzień kwartału następującego po kwartale, w którym złożony został wniosek o przywrócenie do ubezpieczenia). Wysokość należnego podatku, o którym mowa, rolnik lub domownik obowiązany jest udokumentować zaświadczeniem właściwego naczelnika urzędu skarbowego.

Uwzględniając zapatrywanie Sądu Najwyższego w zakresie uznania, że, nie złożenie przez rolnika prowadzącego działalność pozarolniczą w dniu 2 maja 2004 r. oświadczenia wyrażającego wolę pozostania w ubezpieczeniu rolniczym, nie stało się podstawą ustania obowiązkowego ubezpieczenia rolniczego, jeżeli Kasa nie skierowała do niego informacji o znaczeniu prawnym terminu wyznaczonego na dzień 30.09.2004 r. i o koniecznych czynnościach wymaganych w związku z pozostaniem w ubezpieczeniu rolniczym po dniu 1 października 2004 r.) należy przyjąć, że w zindywidualizowanym stanie faktycznym, niezłożenie przez wnioskodawcę oświadczenia o którym mowa w art. 5 ust 1 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. nie spowodowało ustania ubezpieczenia społecznego G. B.. Oznacza to, że nie zachodziła konieczność przywracania jego ubezpieczenia według reguł opisanych w art. 5a ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. Stąd wniosek, że ustanie jego ubezpieczenia mogło nastąpić jedynie z uwagi na treść przepisu art. 5 ust 2 w związku z art. 5a ust 1 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. W sprawie zostało jednak wykazane, że skarżący z racji prowadzonej działalności gospodarczej nie uzyskał przychodów generujących wysokość podatku za rok 2004 r. w kwocie przekraczającej 2.528 zł. Oznacza to, że G. B. nie przestał podlegać ubezpieczeniu społecznemu rolników.

Wadliwość apelacji organu rentowego polega na tym, że nie uwzględnia wskazanych racji. Opiera się na błędnym założeniu, że do ubezpieczonego zastosowanie ma przepis art. 5a ust 5 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (według wersji obowiązującej w okresie od dnia 2 maja 2004 r. do dnia 24 sierpnia 2005 r.). Zgodnie z jego treścią, do dnia 14 lutego każdego roku rolnik lub domownik prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą lub współpracujący przy prowadzeniu tej działalności, podlegający ubezpieczeniu, zobowiązany był po rozliczeniu roku podatkowego złożyć Kasie zaświadczenie właściwego organu podatkowego o wysokości należnego podatku za miniony rok. Zgodnie z art. 5a ust 7 niezrealizowanie tego obowiązku skutkowało ustaniem ubezpieczenia z końcem kwartału, czyli z dniem 31 marca 2005 r. Zważywszy, że w tym okresie (na datę 14 lutego i 31 marca 2005 r.) w obrocie prawnym obowiązywał niekonstytucyjny przepis art. 5 ust 1 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. i art. 5a ust 6 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. (zob. wyrok TK z dnia 13.03.2006 r., P 8/05, OTK-A 2006, nr 3, poz. 28, wyrok TK z dnia 18.07.2006 r., P 6/05, OTK-A 2006, nr 7, poz. 81) trudno założyć, że wnioskodawca miał możliwość złożenia zaświadczenia o wysokości należnego podatku za rok 2004 r. Nie można pominąć, że przepisy te odnosiły się wyłącznie do podatników objętych zryczałtowanym podatkiem dochodowym. G. B. do nich nie należał, dlatego obiektywnie nie mógł złożyć do dnia 14 lutego 2005 r. zaświadczenia obrazującego wysokość podatku za rok 2004 r. Nawiazując do zapatrywania Sądu Najwyższego wyrażonego w niniejszej sprawie, należy podkreślić, że brak poinformowania wnioskodawcy przez KRUS, zgodnie z przepisem art. 62 ust 1 pkt 4 ustawy z 20 grudnia 1990 r. ma ten skutek, że nie doszło, w realiach przedmiotowej sprawy, do ustania ubezpieczenia społecznego rolników wobec G. B. od dnia 1 kwietnia 2005 r. Przeciwny pogląd, wyrażony w apelacji organu rentowego jest fałszywy. Nie może doprowadzić do zmiany zaskarżonego wyroku (w zakresie w jakim wynika z niego, że ubezpieczenie społeczne rolników wobec wnioskodawcy nie ustało od dnia 1 kwietnia 2005 r.). Konsekwencją przyjęcia tego poglądu jest zdyskredytowanie zarzutów apelacyjnych KRUS opartych na przepisach art. 7 ust. 1 i 16 ust. 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników i art. 75 §2 kpa.

Dlatego Sąd Apelacyjny zgodnie z przepisem art. 386 § 1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok, w pozostałym zakresie po myśli przepisu art. 385 k.p.c. oddzielił apelację stron.

Rozstrzygając o kosztach procesu Sąd miał na uwadze treść przepisu art. 98 k.p.c. w związku z art. 100 zdanie drugie k.p.c. Wprawdzie apelacja i odwołanie wnioskodawców zostały w części oddalone, co sugerowałoby konieczność wzajemnego zniesienia lub stosunkowego rozdzielania kosztów procesu, jednak nie można pominąć, że wnioskodawcy ulegli wyłącznie w zakresie nie objętym zaskarżoną decyzją. Daje to podstawę do przyjęcia, że zachodzi potrzeba nałożenia na organ rentowy całego obowiązku zapłaty za poniesione koszty procesu